

Arbeidsrelatert astma

Arbeidsrelatert astma er sannsynligvis mer utbredt enn hva som framkommer av offentlige statistikker. Lite kunnskap om meldesystemet og frykt for å miste jobben er mulige årsaker til at så få melder i fra.

Begrepet "yrkesastma", også kalt "yrkesbetinget" astma, innebærer en årsakssammenheng mellom jobb og astma. Et videre begrep er "arbeidsrelatert astma", som i tillegg til yrkesastma også inkluderer astma av annen årsak hvis den foreverres på arbeid og bedres når man er borte fra jobb. Begrepet omfatter altså alle tilfeller hvor tilrettelegging på arbeid kunne hatt en forebyggende effekt.

For å finne ut om en pasient har arbeidsrelatert astma, må man stille to spørsmål:

- Har du noen gang hatt luftveisplager (hoste, oppspytt, tungpust eller pipelyder i bryst) i forbindelse med ditt arbeid?
- Avtok luftveisplagene seg ved fravær fra arbeidet?

Kan pasienten svare ja på begge disse spørsmålene, kan vedkommende ha arbeidsrelatert astma.

Forekomsten i Norge

Det finnes for lite data til å fastslå forekomsten av arbeidsrelatert astma i Norge. Ifølge

Arbeidstilsynets statistikk har det vært i underkant av 100 tilfeller årlig etter år 2000. Disse tallene er lite troverdige ettersom de kun baserer seg på meldinger fra leger, og man antar at mindre enn fem prosent av dem benytter meldesystemet.

Leger skal i utgangspunktet rapportere til Arbeidstilsynet i alle tilfeller der det er mistanke om arbeidsrelatert astma. Årsaken til at de sjeldent gjør det, er antakeligvis for lite kunnskap om meldesystemet, samt om regler for trygd og erstatning ved yrkessykdom.

Det ser ut til at astmaen må bli svært alvorlig for at det skal meldes inn. I en spørreskjemaundersøkelse blant personer som hadde meldt i fra til Arbeidstilsynet om tilfeller av yrkesastma i 1995-1999, så man at meldingene sjelden ble sendt ved diagnosetidspunkt. Som regel skjedde det ikke før sykdommen var så plagsom at det gjorde videre arbeid vanskelig. Sykdommen hadde da ofte kommet så langt at den medførte kroniske plager og betydelige konsekvenser for arbeid, inntekt og helse. Dette kunne i mange tilfeller vært unngått, men det krever at leger og pasienter rapporterer om alle tilfeller.

Sammenlignet med andre land

Astma anses som den vanligste yrkesbetingede lungesykdommen i Europa og Nord-Amerika. The American Thoracic Society (ATS) anslår at 15 prosent av astmatifellene ville ikke ha funnet sted, hvis det ikke hadde vært for arbeidsforholdene som pasientene blir utsatt for.

I Finland er det en forekomst på ca 40 prosent av arbeidsrelaterte plager blant astmatikere som er i arbeid. Hvis vi legger de finske tallene til grunn, skulle vi med 2,3 millioner arbeidstakere i Norge hatt ca 1000 nye tilfeller hvert år; altså ti ganger mer enn hva Arbeidstilsynets statistikk viser.

En studie fra Midt-Norge støtter teorien om underreportering. I årene 2000 til 2004 tok forskerne for seg alle pasienter under 55 år som hadde vært sykemeldt mer enn 16 dager på grunn av astma. Det viste seg at 70 prosent av dem fylte kriteriene for å ha arbeidsrelatert astma. Bare 15 prosent hadde meldt i fra til Arbeidstilsynet.

Hvilke yrker?

I Norge kommer de fleste meldingene fra aluminiumsindustrien, bakere, billakkere, sveisere og platearbeidere, frisører, landbrukere, sykepleiere og renholdere. I disse yrkene utsettes man for ulike typer støv, røyk, gass eller damp.

Det yrket som er best kartlagt er aluminiumsindustrien. Her ser man at forekomsten av såkalt hallastma (et begrep som er gitt fordi risikoen er størst i elektrolysehallene der det flytende metallet dannes) har avtatt siden 1995. Likevel er det fortsatt et høyt antall registrerte tilfeller. I 2001 ble det rapportert om 27 tilfeller blant ca 5000 arbeidere. Det tilsvarer en hyppighet på ca. 540/100 000 arbeidere.

Ut i fra Arbeidstilsynets statistikk for årene 1995-1999, ser man at disse yrkene topper listen for flest rapporterte tilfeller:

- Bakere: 246/100 000 arbeidere
- Billakkere: 153/100 000 arbeidere
- Sveisere: 134/100 000 arbeidere

Rettigheter

Får man skade eller sykdom godkjent som yrkessykdom, har man krav på økonomisk kompensasjon fra NAV og fra arbeidsgivers forsikringsselskap. Skaden eller sykdommen skal ikke føre til økonomisk tap, ei heller i fremtidig inntekt. Arbeidsgiver er også pliktig, ifølge arbeidsmiljøloven, til å tilrettelegge forholdene slik at pasienten kan fortsette i jobben sin. Alt dette er gode regler – problemet er at de ikke benyttes.

Her er en enkel "oppskrift" på hvordan det bør gjøres, dersom en pasient diagnostiseres med arbeidsrelatert astma:

- Legen skal melde fra til Arbeidstilsynet. Dette bør også gjøres ved mistanke.
- Pasienten kan ta med en kopi til ansvarlig i bedriften, enten det er arbeidsleder, bedriftshelsetjenesten eller verneombudet.
- Kan det bli aktuelt med trygdemessige bidrag, stønad eller andre trygdeordninger skal NAV ha en kopi.
- Arbeidsgiver er pålagt å tilrettelegge arbeidsforholdene for pasienten. Dersom han eller hun er lite villig til dette, kan legen markere på meldeskjemaet til Arbeidstilsynet om at oppfølging ønskes.
- Dersom pasienten ikke ønsker at arbeidsgiveren skal bli informert, kan ikke Arbeidstilsynet gjøre noe med den konkrete saken. De vil likevel ha stor nytte av meldingen.

Risikoen ved å melde fra om arbeidsrelatert astma til arbeidsgiver er at han eller hun ikke klarer å tilrettelegge forholdene eller å finne passende arbeid for pasienten. Selv om arbeidsgiver er pliktet til å tilrettelegge arbeidsforholdene, kan han eller hun i realiteten presse pasienten til å si opp stillingen sin. Folketrygdloven gir faktisk hjemmel for at NAV kan medvirke til dette.

Dette er sannsynligvis en annen viktig årsak til at så få astmapasienter melder ifra til Arbeidstilsynet. De ønsker å skjule sykdommen og plagene for arbeidsgiver så lenge som mulig, fordi de er redd for å miste jobb og inntekt. Skal man klare å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, trengs det med andre ord et sterkere oppsigelsesvern for den syke enn hva man har i dag.

Kilde:

1. H. Leira, Astma i norsk arbeidsliv, Tidsskrift for Den Norske legeforening; 128:2719-21
2. E. Wergeland, Arbeidsrelatert astma og kols – forsømt og oversett, Tidsskrift for Den Norske legeforening; 128:2691

3. H. Leira, J. Berg, U. Bratt et al, Mye arbeidsrelatert sykdom blant astmatikere, Tidsskrift for Den Norske legeforening; 126:2367-9